

УДК 784.4(=163.3)(049.3)

УДК 784.4(=18)(049.3)

Блета Бериша**КОМПАРАТИВНИ АСПЕКТИ НА ПЕСНАТА НА АЛБАНСКИ И НА МАКЕДОНСКИ (ЧЕРЕШНА СЕ ОД КОРЕН КОРНЕСЕ)****1. Кога се пее оваа песна**

Свадбата е најубава, најрадосна и најомилена церемонија кај сите народи, воопшто. Има толку многу убавини, ритуали, обичаи, песни и ора кои фасцинираат со различноста на начинот на кој се организирани и во однос на традицијата на секој народ, но и со важноста и величината што му ја даваат на овој настан.

Предмет на оваа студија е песната *Черешна се од корен корнеше*. Песната се пее во Дебар на свадба, во моментот кога невестата влегува во дворот на младоженецот. Кај Македонците се пее во моментот кога невестата излегува од дома и заминува кај мажот. Значи, оваа песна е отпеана на албански и на македонски јазик, па сакам да го споредам текстот на двата јазика, за да ги истакнам влијанијата што ги имаат двата јазика еден на друг. Кога делат иста земја, два народи коегзистираат во хармонија, секој прима и дава од својата култура.

Песната се пее и во Белово (Дебарска околина во Албанија), Велики Трновац (кај Бујановац, Србија) и Прилеп.

Оваа песна првпат ја слушнав кон крајот на 80-тите години и во таа песна ја препознав мелодиската линија на македонскиот мелос. Тоа го потврдува и Нухи Винца, кој анализирајќи ги првите два стиха, а особено вториот стих, кој има објаснувачка функција, смета дека тоа е типично за македонската и за словенската лирика¹.

¹ Nuhi Vinca, *Për lirikën gojore erotike si teori dhe ballkanike në veçanti*. Prishtinë, 2020

Во песната *Черешна се од корен корнеше* се издвојува вториот стих: *мома се од мајка делеше*. Овој стих има објаснувачка функција со тоа што наеднаш ја дешифрира метафората од претходниот стих. Ова е стих кој не само што се среќава во песна, туку станува типичен стих во стиховите од овој вид народна литература на македонскиот и на другите словенски народи. Во албанските песни ваквиот објаснувачки стих речиси целосно отсуствува, карактеристика што ја прави песната посимболична, во целина, и со неотворена поента – покажува дека песната не познава граници, се шири и по волја си наоѓа свое засолниште.

На македонски, оваа песна ја наоѓаме на yutoobe, испеана од Васка Илиева и многу други пејачи, додека на албански, во Дебар ја пеат само на свадба, испеана од жени и ја среќаваме во различни варијанти.

*Черешна се од корен корнеше,
мома се од мајка делеше*

*Çershëja pi ranje shkuleshte,
bija pi nane s'on daeshte,*

*Прошџевај мајко, ѝрошџевај,
ѝрошџевајџе мили роднини.*

*Foli mi nano foli bijës-o
a s'të vie keç për bijën-o*

*Досеџа сум мајка слушала,
оџсеџа ќе слушам свекрва.*

*Nuk më vie keç për bijën-o,
po më vie keç për izmetin-o*

*Оџсеџа ќе слушам свекрва.
свекрва, свекор, јайрва*

*Çershëja pi ranje shkuleshte,
bija pi babe s'on daeshte,*

*Свекрва, свекор, јайрва,
и најмалото ми деверче.²*

*Foli mër babë foli bijës-o,
A s'të vie keç për bijën-o,³*

2.1. Споредба: сличности и разлики

Во оваа песна мелодијата останува целосно иста, додека од текстот само првиот стих целосно одговара на македонскиот:

Черешна се од корен корнеше / Çershëja pi ranje shkuleshte /

Во вториот стих: *мома се од мајка делеше / bija pi nane s'on daeshte* (*мома од мајка не се делеше*) албанскиот текст го дава спротивното значење од стихот на македонски јазик. Односно, во македонската песна вториот стих не ја дешифрира метафората од првиот стих, додека на албанскиот, ќерката тешко се одвојува од мајката.

² Donka Kazinovska, 1988, Dibër (dhjetor 2022), dhe në yutoobe: <https://www.youtube.com/watch?v=wEugrifPjSI>

³ Ermira Cami 57 vjeçare, Dibër; (korrik, 2022); Fëllanza Dika 52 vjeçare, Dibër; (dhjetor 2022).

Така, овде ја имаме сликата на долгата преградка на мајката со нејзина ќерка. Првиот стих, со убава метафора што ја создава идејата на црешата, црвено, убаво овошје (ја симболизира ќерката-невеста), која е целосно откорната од коренот, со гранки и плодови, ја дава симболиката на крајот на животниот циклус и како резултат на тоа, продолжување на животот со нов почеток, во друго семејство, предизвикувајќи емотивен шок кај ќерката, која целосно се одвојува од семејството.

Во продолжение, песните заземаат поинаков тек:

Во македонската песна девојката одговара барајќи прошка од мајка си, татка си братучедите, бидејќи до сега ја слушала мајка си, а отсега ќе ги слушне свекрвата, свекорот, деверот и други. Во албанската песна не одговара невестата, туку лирскиот јунак кој ѝ кажува на мајката да разговара со ќерката, односно да ја увери дека треба да оди, прашувајќи ја дали не ја сожалува ќерката, но зачудувачки, мајката одговара дека и е жал што ќе ѝ недостига кога ќерка ѝ ќе ја нема.

2.2. Споредба меѓу варијантите на албански јазик

Во верзијата напишана од Петрит Фетаху првите два стиха се распоредени вака:

Çershëja shkuleshte pi ranje, Черешна од корен се корнеше
Couca son daeshte pi nane мома (не можеше) се делеше од мајка

Понатаму стихови се слични со стиховите од варијантата од Белово и од В. Трновац:

Qaje moj nanë bijën / Плачи мајко за ќеркаџа
*Se ta mçëinte shpëinë*¹ (se ta fshinte shtëpinë) / оџи кукаџа џи ја меџеше

Интересно е што зборот *цреша* во Белово, во Трновац и во Прилеп се заменува со зборот *вишна*, а во овие две варијанти вишната се суши и не се откинува.

Vishnja kah rraja po thahet-o Црешаџа од корен се суши
Nana prej bijës po dahet-o, мајка од ќерка се разделува
Qaje moj nanë, qaje bijën-o џлачи, мори, мајко џлачи за ќеркаџа
*Se s'ka kush ta mçajë shpajën-o*² нема кој да ја исчисџи кукаџа.

Во верзијата од Трновац:

Vishnja prej rrajës thahet-o Вишна од корен се суши
Vajza prej nanës po ndahet-o ќерка од мајка се разделува
Qaje moj nënë bijën-o џлачи, мори, мајко џлачи за момаџа

¹ Petrit Fetahu, *Lirika popullore dibrane*, fq. 96.

² Mbledhës të folklorit, *Folklor nga Dibra*, Tiranë: 1990, fq. 353.

Se s'ka kush ta lidh ty shamijën-o ³ *Нема кој га ӣи то врзи шало̄и.*

Истата песна со мотив за разделба се среќава и во една албанска песна од прилепската околија.

Vishnjët pi ranje thaeshin *Вишнѝе ог корен се суша̄ӣ*
Lulia pi nanës s'daeshte ⁴ *Лулиа ог мајка не се делеше*

Овде се менува метафората, сега вишната не се откорнува, туку се суши од корен, како што се суши душата на мајката кога ќерката ќе излезе од дома. Секоја од овие варијанти е многу убава и го содржи истиот мотив – разделбата на девојката што се мажи, па болката од нејзиното напуштање на домот не може да се игнорира и да не бидат вознемирени и семејството и девојката.

Оваа песна ја среќаваме и на српски јазик со наслов *Трешња се од корен корнеше*, која се пее на свадби во југоисточна Србија.

Се обидов да најдам варијанти и на некој друг балкански јазик, но не ми успеа. Барем од пребарувањата на интернет, но тоа не значи дека оваа песна нема поширока распространетост, особено сега, во ерата на интернетот, кога сè се шири многу брзо.

2.3. Зошто токму оваа песна

Со оглед на тоа дека во Дебар се дефинирани и добро воспоставени песните што ѝ се пеат на невестата, интересно е како оваа песна влегла и станала дел од овој момент на пеење. Во Дебар не се практикуваат тажните песни за невестата. Тие не се пеат кај девојката, туку кај младоженецот, па и оваа песна е вклучена токму кога невестата влегува во дворот на младоженецот. Секако, оваа песна има многу убав текст и е возбудлива секаде каде што ќерката, кога ќе се омажи, треба да го напушти дотогашниот дом и да оди кај својот сопруг, како што е генерално, барем на Балканот.

Метафората *Черешна се од корен корнеше*, продолжувајќи со вториот стих како структурирана споредба *мома се од мајка делеше*, најдобро ја пренесува моќната поврзаност и длабоката болка на членот на семејството, особено на ќерката, која секогаш била повеќе поврзана со семејството, емотивно или како помош при домашните работи. Дури и во македонската песна се опишува истата сцена, истата болка, истата емоција. Она што е човечко, универзално, на ист начин ги допира нервите и душата на народите.

Во последниве години сè пазабележлива е појавата одреден број невести да не се согласуваат на нивната свадба да биде изведена посочената песна „Черешна се од корен корнеше“. Причината е во тоа што тажните

³ Afërdita Ademi, 1976, Prishtinë, (dhjetor 2022); kujton këngën që i është kënduar në kanagjegjin e saj dhe emocionet që i ka dhënë kjo këngë.

⁴ Mustafa Ibrahim, Zëri i Pellagonisë, nr 3-4/2010. Interlingua, Shkup, fq.13.

чувства при разделбата од родниот дом уште повеќе се потенцираат преку оваа песна, или според зборовите на одреден број невести: „Таа песна ме тера да плачам“..⁵

3. Строфа и стих

Песната на македонски јазик има десет стиха, додека, на албански има дваесет и четири стиха, поделени во четири строфи со шест стиха, во кои, всушност се повторува истата строфа, само го менува името на членовите на семејството, почнувајќи од мајката и продолжува понатаму со таткото, братот и сестрата.

Треба да се истакне дека лирската песна не ја познава строфата во смисла на пишуваната литература. Таа ја признава транзицијата од една ситуација во друга, дијалогот и друго. Овие елементи, иако не одговараат на строфа, се вклопуваат во структурата на песната.⁶

Првиот стих е идентичен на албански и на македонски:

Черешна се од корен корнеше / Çershëja pi ranje shkuleshte

Во него метафората е иста и глаголот се користи во несвршено време (*корнеше – shkuleshte*), за да се покаже дека болката не завршува, но продолжува бесконечно.

Римата во првите два стиха е АА (*корнеше/гелеше*); (*shkuleshte/daeshte*).

Во другите стихови римата се менува и му остава место на повторувањето, како една од најчестите форми во усната литература; најраспространети се епаналепсија и епанастрофија.

Прошѝевај мајко, ѝрошѝевај, ѝрошѝевајѝе мили рогнини/ истото се подвлекува и во албанската песна: *Foli mi nan-o foli bijës-o/ a s'të vie keç për bijën-o/ Nuk më vie keç për bijën-o/*

Еден од елементите на организацијата на популарните стихови е мајсторската употреба на цел систем повторувања. Звучите се повторуваат, зборовите се повторуваат, цели стихови се повторуваат⁷.

Повторувањето понатаму се развива со префрлање на епаналепсија:

Досега сум мајка слушала/ отсега ќе слушам свекрва/ Отсега ќе слушам свекрва/ свекрва, свекор, јатрва/

/a s'të vie keç për bijën-o / Nuk më vie keç për bijën-o / pë më vie keç për izmetin-o/

⁵ Александар Димитриевски, *Музиката во македонските свадбени обичаи во 21 век, Доктoрска дисертација, Скопје, 2008. Стр. 145.*

⁶ Zeqirja Neziri, *Lirika gojore shqiptare*, Shkup 2015.

⁷ Gjergj Zheji, *Vëzhgime metrike*, Prishtinë, 1981 fq. 45.

Овој вид повторување му дава музичка интонација на стихот и истовремено на поетскиот израз му дава дух на разговор⁸.

Песните ги носи ветрот – вели Митруш Кутели, албански писател и фолклорист. Песните немаат граници што ќе ги спречат. Тие се раѓаат некаде и, ако содржат во себе вистински уметнички повик, одат од уста на уста, на крилјата на ветрот. Овој цитат прекрасно ја доловува идејата дека музиката и песните имаат моќ да ги надминат границите и да ги поврзуваат луѓето од различни култури и јазици.⁹

Библиографија:

- Димитриевски, А. (2008) *Обичаи Музикајќа во македонскиите свадбени во 21 век*, Докторска дисертација, Скопје.
- Chevrel, Y. (1997) *La littérature comparée*. Paris: PUF.
- Fetahu, P. (2003) *Lirika popullore dibrane*. Tetovë: Çabej.
- Fetahu, P (2004) *Studime folklorike dibrane*. Dibër: Grafoprint
- Ibrahimi, M. (2010) »Besimi në kultin e drurit tek shqiptarët dhe tek disa popuj të Ballkanit«
- Koljegjja, H (1990) *Mbledhës të folklorit. Folklor nga Dibra*, Tiranë:, fq. 3.
- Neziri, Z. (2015) *Lirika gojore shqiptare*. Shkup: Interlingua.
- Vinci, N, (2006) *Poetika e lirikës gojore strugane*. Strugë:Iris.
- <https://www.youtube.com/watch?v=wEugrifPjSI>
- Zëri i Pellagonisë , nr 3-4. Interlingua, Shkup, fq.13.

Интервјуа:

- Ermira Cami 57 vjeçare, Dibër (korrik,2022).
- Fëllanza Dika 52 vjeçare, Dibër (dhjetor 2022).
- Donka Kazinovska, 1988, Dibër (dhjetor 2022).
- Afërdita Ademi, 1976, Prishtinë (dhjetor 2022).

Bleta Berisha

COMPARATIVE ASPECTS OF POEMS IN ALBANIAN AND MACEDONIAN

Abstract

The subject of this study is the song, **Qershia prej rranje shkuleshte** (*Черешна се од корен корнеште*) a song that is sung in Debar at a wedding, at the moment when the bride enters the yard; among the Macedonians, it is sung at the moment

⁸ Gjergj Zheji, *Vëzhgime metrike*, Prishtinë, 1981 fq. 45.

⁹ Mitrush Kuteli, *Këngë e britma nga qyteti i djegur*, fq.12

when the bride leaves the house and goes to her husband. So, this song is sung in Albanian and Macedonian language, so I want to compare the lyrics in both languages to highlight the influences that two completely different languages have from each other, but when they share the same country, two nations coexist in harmony, each receiving and giving from their culture. Then, when the poem is borrowed, it is not taken completely and simply as a literal translation, but is adapted to the nature, rhythm and specifics of the language.

Comparative literature is a method of action, testing hypotheses, a way of examining texts, - says Yves Chevrel.

This is what I will try to do by studying a song that is sung in two different languages, trying to understand why exactly this song managed to break through linguistic boundaries and become so loved not only in Macedonia, but also in other Balkan countries.

When analyzing this song, I don't aim to find the roots or how old this song is, because it doesn't matter who first created it, but what matters is the motif, the figures and the emotions that the song can convey.

Key words: lyric poem, comparative aspects, cherry, root, maiden, metaphor.

Клучни зборови: лирска песна, компаративни аспекти, черешна, корен, мома, метафора.